

Kommunförvaltningen
Susanne Ekblad
telefon: 0304-33 42 82
e-post: susanne.ekblad@orust.se

Finansdepartementet

Remissvar över betänkandet SOU 2024:50 Nätt och jämt - Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn

Sammanfattning

Orust kommun är i huvudsak positiva till det nya förslaget till kommunalekonomisk utjämning och LSS-utjämning. Det är bra att samtliga beräkningsmodeller har gått igenom i grunden och uppdaterats med ny data eller vid behov förändrats för att modellen ska bli mer träffsäker och skapa mer likvärdiga ekonomiska förutsättningar kommunerna emellan.

Orust kommun är också positiva till de principer och kriterier för riktade statsbidrag som utjämningskommittén föreslår i sin utredning. Dagens riktade statsbidrag är många gånger alltför administrativa och inte fullt ut möjliga att använda på det sätt som avsikten är. Det beror på att bidraget ofta kommer sent och beslutet inte harmoniserar med lagen om kommunal bokföring och redovisning och dess redovisningsrekommendationer.

Orust kommun har uppmärksammat att ö-faktorn som en del av gleshetsindexet bara ingår i delmodellen förskoleklass och grundskola och inte i övriga delmodeller som exempelvis äldreomsorgsmodellen. Utjämningskommittén har enbart sett att kommunerna har betydande merkostnader inom delmodellen för förskoleklass och grundskola för mindre öar utan broförbindelse. Utjämningskommittén noterar bland annat merkostnader för skolskjuts och små skolor på öarna.

Kommunens bedömning är att vi har betydande merkostnader för hemtjänst inom äldreomsorgsmodellen på öar färre än 1 500 invånare och utan broförbindelse, men inte några väsentliga merkostnader för grundskolan. Genom kommunens yttrande där statistik och exempel på merkostnader och jämförelser redovisas för hemtjänstverksamheten anser kommunen att ö-faktor även bör tillämpas i äldreomsorgsmodellen.

I utredningen framgår det att, för att inte underskatta kostnaderna för skärgårdskommuner har kommittén, där det har bedömts nödvändigt, kompletterat den beskrivna avståndsvariabeln med en variabel som mäter andelen invånare på öar utan broförbindelse. Om utjämningskommittén menar att den faktorn är ö-faktorn inom enbart skolmodellen, så är det för liten utjämning. Orust kommun som är en skärgårdskommun bedöms ha betydande merkostnader för äldre på öarna men även andra kommunala obligatoriska kostnader eftersom antalet personer som vistas i kommunen tredubblas under sommarmånaderna och storhelger. Orust har drygt 7 000 åretruntbostäder och drygt 6 500 fritidsbostäder. Det är nästan 50 % vardera. Många av dem som har fritidshus kommer redan vid påsk och stannar en bit in på hösten. Trots att kommunen får in fastighetsavgifter från

delårsboende är bedömningen att detta inte täcker de kostnader som kommunen har för målgruppen delårsboende och turister.

Yttrande kring förslaget till förändringar i kostnadsutjämnningen för kommuner

I kostnadsutjämnningen föreslås en övergripande förändring ske av modellen som beräknar merkostnaderna för gleshet. Bakgrunden är att nuvarande modell som beräknar merkostnaderna för gleshet inte har förvaltats och kan därför inte uppdateras eller utvärderas. Analysen av nuvarande gleshetskompontener tyder också på stora brister, därför har nya metoder för att fånga merkostnaden orsakad av gles bebyggelsestruktur utvecklats för delmodellerna förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, förskoleklass och grundskola, gymnasieskola, äldreomsorg samt hälso- och sjukvård. Med utgångspunkt i invånarnas bosättningsmönster har ett nytt mått för gleshet skapats. Måttet har också kompletterats med en ö-faktor där en sådan visat sig ha betydelse för kostnader.

Befintligt index som ligger till grund för *gleshetsersättningen* tas bort. I stället införs ett nytt gleshetsindex utifrån skillnader i kommunerna när det gäller vilket genomsnittligt avstånd som krävs för att samla 3 000 invånare, samt andelen invånare som bor på små öar utan broförbindelse.

Ö-faktorn innebär skillnader mellan kommuner avseende andelen invånare färre än 1500 invånare som bor på små öar utan broförbindelse.

Utjämningskommittén har enbart sett att kommunerna kan ha betydande merkostnader inom delmodellen för förskoleklass och grundskola för mindre öar utan broförbindelse.

Förslaget på ny gleshetsersättning bygger på det skattade sambandet mellan nettokostnaden per invånare i åldern 6–15 år och dessa två variabler. Variablerna samvarierar med kostnaderna på ett sådant sätt att kostnaderna förväntas öka med ett högre genomsnittligt avstånd och en högre andel invånare som bor på små öar utan broförbindelse. Den senare variabeln är ett sätt att ta hänsyn till de särskilda merkostnader som kan uppkomma i vissa ö-kommuner, där befolkningen är utspridd på flera öar utan fastlandsförbindelse, när det gäller kostnader för skolskjuts och små skolor.

Förutsättningar och merkostnader i Orust kommun för öar utan broförbindelse

Av totalt 1 547 barn bor 17 barn i åldern 6-15 år på någon av öarna färre än 1 500 invånare och utan broförbindelse i Orust kommun. Detta motsvarar 1 % av befolkningen i åldern 6-15 år. För åldersgrupperna 65+ bor drygt 5 % av befolkningen i respektive åldersgrupp på samma öar. Så andelen skolbarn är lägre på öar färre än 1 500 invånare än övriga Orust.

Orust har en hög andel äldre, högre än både snittet i Västra Götalands län och riket. Av kommuninvånarna bor 40 % inom tätorterna och ca 60 % på landsbygden. Det innebär att Orust har en högre andel kommuninvånare som sannolikt kommer att behöva ansöka om biståndsbedömda beslut med insatser via Socialtjänstlagen och/eller delegerade uppdrag via Hälso- och sjukvårdslagen i ordinärt boende. Kommunen är tämligen stor till ytan med relativt få invånare per kvadratkilometer. Befolkningstätheten på Orust är 39 invånare per kvadratkilometer jämfört med snittet i regionen som har 72 invånare per kvadratkilometer. Den låga befolkningstätheten tillsammans med en stor andel som bor på landsbygden och på öar utan broförbindelse ökar restid för personalen inom Socialtjänsten.

Åldersspann	Orust kommun		Västra Götalands Län		Riket	
Totalt antal invånare 2023-12-31 enligt SCB	15 333		1 767 016		10 551 707	
	<i>Antal invånare</i>	<i>%</i>	<i>Antal invånare</i>	<i>%</i>	<i>Antal invånare</i>	<i>%</i>
60 – 64 år	1 141	39	98 055	26	587 198	26
65 – 69 år	1 189	32	90 260	20	543 719	21
70 – 74 år	1 161	24	84 301	15	514 637	15
75 – 79 år	1 197	16	80 615	10	504 840	11
80 +	1 322	9	99 066	6	611 556	6

I Orust kommun finns det minst fem öar med färre än 1 500 invånare och utan broförbindelse. Dessa är Lyrön, Malö/Flatön/Ängön, Härmanö/Gullholmen, Tvestjärten och Käringön.

Över tid finns det kontinuerligt brukare som bor på kommunens öar med beslut enligt socialtjänstlagen. I nedanstående tabell redovisas statistik på antal brukare på öarna folkbokförda i Orust kommun eller genom beslut om tillfällig vistelse (TV) vid tre tidpunkter som innefattar både låg- och högsäsong utifrån delårsboende och turister.

Åldersspann	Januari 2024	Juli 2024	September 2024
Under 60	1	1	1
60 – 64			
65 – 69			
70 – 74			
75 – 79	4 varav 1 TV	5 varav 3 TV	4 varav 2 TV
80 +	14	22 varav 7 TV	16 varav 1 TV
Summa	19 varav 1 TV	28 varav 10 TV	21 varav 3 TV

TV innebär Tillfällig Vistelse, det vill säga att en brukare som genom beställning från sin folkbokföringskommun vistas på Orust och ska få stöd och hjälp utav Orust kommun.

Av de 19 brukarna som hade besök från hemtjänsten under januari månad år 2024 hade 8 dagliga besök med besök 2–4 gånger per dag och 7 hade enbart veckoinsatser med besök 1–2 gånger per vecka. Resterande 4 brukare hade enbart trygghetslarm.

Av de 28 brukarna som hade besök från hemtjänsten under juli månad år 2024 var 10 av dessa Tillfälliga Vistelser från annan kommun. 10 brukare hade dagliga besök med besök 2–5

gångar per dag och 5 hade enbart veckoinsatser med besök 1–2 gånger per vecka. Resterande 13 brukare hade enbart trygghetslarm.

Av de 21 brukarna som hade besök från hemtjänsten under september månad år 2024 var 3 av dessa Tillfälliga Vistelser från annan kommun. 9 brukare hade dagliga besök med besök 1–5 gånger per dag och 7 hade enbart veckoinsatser med besök 1–2 gånger per vecka. Resterande 5 brukare hade enbart trygghetslarm.

Kommunen har ett kontinuerligt inflöde av ansökningar för tillfälliga vistelser. I snitt inkommer det runt 30-50 ansökningar per år. Vistelsen kan vara upp till 6 månader och merparten av ansökningarna gäller delårsboende på Västra Orusts kust, med tillhörande öar utan broförbindelse.

Förutom att antalet brukare och insatser ökar med tillfälliga vistelser under sommarperioden, ökar också antalet delårsboende och besökare som ska åka till/från öarna med färjorna. Det ökar kringtiden som behövs eftersom kommunens personal måste vara i god tid för att säkerställa att de kommer med planerad färja.

Färjan till öarna **Tvestjärten, Gullholmen/Härmanö och Kåringön** sköts av Västtrafik och är endast personfärja. Det ger verksamheten kostnad för färjebiljett, parkering och beroende på var på ön brukaren bor så tar det också en tid att promenera till brukaren, allt från 5 till 40 minuter. Tvestjärten har ingen fast tidtabell. Om färjan är full, vilket den vanligtvis är sommartid stannar den inte och hemtjänstpersonalen blir kvar på ön tills nästa tur eller tvingas åka en omväg via Kåringön för att säkerställa plats på färjan (restid enkelväg 40 min).

Kommunens verksamhet har betydande merkostnader i arbetstid eftersom turtätheten varierar beroende på årstid, men har minst ett mellanrum på 1,5 timmar i snitt. Personalen fastnar för det mesta onödigt länge på ön, antingen för att brukaren inte har så tidskrävande insatser (exempelvis hjälp med att ta på sig stödstrumpor eller klä sig ca 10 min) eller vid det omvända om brukaren har mer insatser (exempelvis en dusch 45 minuter) som gör att personalen missar en tur och måste vänta på nästa färja. Det är inte ovanligt att personalen får vänta i flera timmar innan de är tillbaka i hemtjänstlokalen eller tillbaka till färjeläget för att åka till nästa brukare. För att påvisa en merkostnad för öar, kan detta jämföras med insatser som sker mycket effektivare på fastlandet. Brukarna bor 10-30 minuter med bil från hemtjänstlokalen. Direkt efter avslutad insats kan personalen åka vidare till nästa brukare utan onödig mertid.

Det är inte bara merkostnad för arbetstid och lön som uppstår utan det är också en kompetensförlust när personalen oplanerat blir kvar på ön. Antal brukare och vårdtyngden varierar under året och mellan åren. Ofta räcker det inte med att en personal åker utan det kan behövas flera medarbetare, vilket ger ännu mer konsekvenser i form av merkostnader. Eftersom väntetiden kan bli lång mellan färjorna behöver personalen få tillgång till fika/lunchrum, toalett och under vintertid även värme. Också detta blir en merkostnad som inte är nödvändig om broförbindelse funnits.

Färjorna till Malö/Flatön/Ångön och Lyrön är en kostnadsfria bilfärjor som sköts av Trafikverket och där resan endast tar några minuter över till ön. Färjorna går inte dygnets alla timmar, men går normalt en gång i halvtimmen dagtid. Om färjan till Malö/Flatön/Ångön är inställd tvingas man köra runt och ta en annan färja, men det innebär en extra bilresa på närmare 1 timme.

Regelbundet sker också service och underhåll av färjorna, vilket gör att de ligger stilla. Färjorna kan också ställas in på grund av oväder. För det mesta kan Sjöräddningen assistera en transport, men det är inte säkert att de är lediga eller kan köra enligt önskad tid. Även sjöassistans ger extra kostnader.

Genom ovan exempel och statistik vill kommunen påvisa att en betydande merkostnad uppstår även inom äldreomsorgsmodellen för brukare på öar utan broförbindelse. Bara i arbetstid uppstår det flera timmars extra resa och väntetid för en brukare med samma insats på ön jämfört med en brukare som bor på landsbygden.

Yttrande om utjämning för boende del av året

Orust har drygt 7 000 åretruntbostäder och drygt 6 500 fritidsbostäder. Antalet invånare uppgår till drygt 15 000, men stora delar av året är det betydligt fler som vistas i kommunen. Under storhelger och större delen av sommaren tredubblas befolkningen. En stor del av de tillfälligt bosatta vistas på västra Orust där öarna utan broförbindelse finns.

Orust kommun anser att utjämningen borde ta mer hänsyn till kommuner med hög andel delårsboende och turister, vilka inte är skattebetalare. Många av dem som har fritidshus kommer redan vid påsk och stannar en bit in på hösten. Kommunen får in fastighetsavgifter från delårsboende, men bedömningen är att detta inte täcker kostnaderna som kommunen har för målgruppen.